

ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΙΚ. ΓΑΛΑΝΗΣ

**«ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ Ή ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ;**

Το πρόβλημα της πολιτικής συμμετοχής σήμερα»

Επισημάνσεις από μια διεπιστημονική διημερίδα στα Ιωάννινα

Ιωάννινα 1997

ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΙΚ. ΓΑΛΑΝΗΣ

**ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ Ή ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ;
Το πρόβλημα της πολιτικής συμμετοχής σήμερα**

Στις 18 και 19 Μαρτίου 1997 το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης της Σχολής Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων σε συνεργασία με το γερμανικό ίδρυμα Friedrich - Ebert (γραφείο Αθήνας), διοργάνωσαν στα Ιωάννινα μια διημερίδα με θέμα: “Κρίση της πολιτικής ή κρίση των πολιτικών κομμάτων; Το πρόβλημα της πολιτικής συμμετοχής σήμερα”.

Σκοπός της διημερίδας ήταν η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών (Ελλάδα-Γερμανία) και ο προβληματισμός σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου της αποστασιοποίησης ή αποστροφής των πολιτών από την πολιτική. Με αφετηρία τα αίτια που οδηγούν στη μη πολιτική συμμετοχή (αδιαφορία) ή “ιδιώτευση”, εξετάστηκαν τρόποι ενεργοποίησης και ευαισθητοποίησης των πολιτών.

Δηλαδή πως μπορεί η πολιτική σήμερα να γίνει ενδιαφέρουσα.

Στη διημερίδα συμμετείχαν με εισηγήσεις τους γερμανοί και έλληνες επιστήμονες από διάφορα Πανεπιστήμια.

Οι θεματικές ενότητες (άξονες) στις οποίες εντάχθηκαν οι εισηγήσεις και επικεντρώθηκε όλη η συζήτηση ήταν τέσσερις:

- α) Πολιτική και στάση των διανοουμένων
- β) Πολιτική και κοινωνικός αποκλεισμός (γυναίκες, νεολαία, μειονότητες)
- γ) Κοινωνικά κινήματα και πολιτική και
- δ) Πολιτική και πολιτικοί

Στην εισαγωγική του εισήγηση ο Γιώργος Γαλάνης (Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Π.Τ.Δ.Ε.) αναφέρθηκε επιγραμματικά “στην κρίση της πολιτικής και των πολιτικών κομμάτων”.

Ιδιαίτερα επισημάνθηκαν τα εξής σημεία: πολιτική ως θέαμα, η προ-

σωποποίηση της πολιτικής, η θεατροποίηση της πολιτικής (πολιτικοί σταρ), η σχέση πολιτικής και πολιτικών και η σχέση πολιτικής - πολιτικών και ηθικής (πολιτικά σκάνδαλα-διαφθορά), (ενδεικτικά βλ. Martin und Sylvia Greiffenhagen 1993, Γιώργος Γαλάνης 1993), με αναφορές : α) στην ανυπαρξία κοινωνικών κινημάτων σήμερα, β) στην ανυπαρξία παραγωγής ιδεολογίας και γ) στη σχέση συνδικαλιστικών οργανώσεων και νεολαίας με τα πολιτικά κόμματα σήμερα.

Αναφερόμενος στα αντικομματικά αισθήματα των πολιτών (βλ. επίσης ενδεικτικά και Thomas Poguntke 1996, όπου και πλούσια σχετική βιβλιογραφία) διέκρινε τα εξής σημεία κριτικής προς τα πολιτικά κόμματα και τους πολιτικούς:

1. Την κατάσταση των μελών των πολιτικών κομμάτων

α) Τα μέλη των κομμάτων και ιδιαίτερα τα στελέχη τους εισήλθαν νέοι στο κόμμα και δεν έχουν εργαστεί ποτέ εκτός αυτού.

β) Έχουν ιδιοποιηθεί και εκμεταλλευθεί την κομματική τους ιδιότητα.

γ) Ενδιαφέρονται μόνο για την κοινωνική τους ανέλιξη, για δύναμη - εξουσία, για χρήματα και υλικό πλούτο. Δεν ενδιαφέρονται για το κοινωνικό σύνολο.

2. Τα πολιτικά κόμματα και οι εκπρόσωποί τους δεν αποδίδουν ικανοποιητικά.

Σλόγκαν: “Λόγια αντί πράξεις”.

3. Οι αποδοχές των πολιτικών

Η κριτική στις αποδοχές των πολιτικών σχετίζεται όχι τόσο με το πόσα χρήματα παίρνουν, αλλά περισσότερο με το πως τα παίρνουν και τι προσφέρουν.

4. Τα πολιτικά κόμματα μονοπωλούν την πολιτική διαδικασία

Τα πολιτικά κόμματα πατρωνάζουν το δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα:

διοίκηση, τράπεζες, μέσα μαζικής επικοινωνίας, δικαιοσύνη, πανεπιστήμια και άλλα ιδρύματα που στελεχώνονται από “δικούς τους” ανθρώπους (κομματοκρατία).

5. Στο εσωτερικό των πολιτικών κομμάτων υπάρχει “έλλειμμα δημοκρατίας”.

Π.χ. Οργάνωση των πολιτικών κομμάτων-τρόπος λήψης αποφάσεων.

6. Τα προγράμματα των πολιτικών κομμάτων δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις της πολιτικής.

α) Τα προγράμματα των πολιτικών κομμάτων δεν διαφέρουν μεταξύ τους.

Στάση: “Όποιο κόμμα και να βγει στην κυβέρνηση τα ίδια θα κάνει”.

β) Λείπουν μελλοντικές προοπτικές και αν υπάρχουν δεν αγγίζουν τα πραγματικά προβλήματα των πολιτών και της σύγχρονης κοινωνίας.

γ) Δεν υπάρχει διάλογος και επικοινωνία με τους πολίτες.

“Μας θυμούνται μόνο πριν τις ΕΚΛΟΓΕΣ”.

δ) Προεκλογικές υποσχέσεις και προεκλογικά ψέματα.

Όλα αυτά σύμφωνα με τον εισηγητή, και όπως δείχνει και η επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας, οδηγούν στην αναξιοπιστία προς την πολιτική, τους πολιτικούς και τα πολιτικά κόμματα, στη δυσαρέσκεια και αδιαφορία των πολιτών και πολλές φορές στην αποστροφή από την πολιτική και τα πολιτικά κόμματα (βλ. π.χ. αριθμό μελών, πολιτική συμμετοχή, λευκούς ψήφους και ψήφους διαμαρτυρίας).

Η Σταυρούλα Τσινόρεμα (Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φ.Π.Ψ.), με την εισήγησή της αναφέρθηκε στη “διανόηση και την πολιτική κρίση” γεγονός που ως Πανεπιστημιακούς μας αφορά άμεσα, αν υποθέσουμε ότι οι “πανεπιστημιακοί δάσκαλοι” αποτελούν - όχι απαραίτητα αν και θάπρεπε - τμήμα της διανόησης.

Η εισηγήτρια τόνισε ότι: Οι διανοούμενοι έχουν ιστορικά συνδεθεί με μια διάσταση των νεότεριων κοινωνιών η οποία δομείται γύρω από το αίτημα της κοινωνικής αλλαγής και της χειραφέτησης. Έχουν υπάρξει εκφραστές μιας κοινωνικής συνείδησης με ουτοπική διάσταση και συλλογικό οικουμενικό λόγο. Στο τέλος του εικοστού αιώνα, οι διανοούμενοι όμως φαίνεται να εκφράζουν μια κοινωνική συνείδηση η οποία έχει χάσει την ουτοπική διάστασή της. Τα συστατικά χαρακτηριστικά των κλασικών νεότεριων ουτοπιών (φιλελεύθερης ή μαρξιστικής), δηλαδή η πίστη στην επιστήμη, την τεχνολογία και το σχεδιασμό ως μέσων για τον ορθολογικό έλεγχο πάνω στη φύση και την οργάνωση της κοινωνικής ζωής, έχουν αποδειχθεί πως επισύρουν αντινομικές συνέπειες. Οι προσδοκίες των νεότεριων διανοουμένων για τη βελτίωση της ανθρώπινης κατάστασης, την επίτευξη της ευημερίας και της ηθικής προόδου μέσω της επιστήμης και του τεχνοκρατικού σχεδιασμού έχουν διαψευστεί.

Σε συνθήκες συνεχούς κατακερματισμού του κοινωνικού κόσμου, πολιτικής, θεσμικής και κοινωνικής αβεβαιότητας, η έκφραση καθολικών και συλλογικών αιτημάτων έχει ουσιαστικά υπονομευθεί. Το γεγονός αυτό έχει τις εξής δύο συνέπειες: αφενός μια τάση προς τον πολιτικό μηδενισμό (όπως στην περίπτωση του “μεταμοντερνισμού”), που υποστηρίζει το τέλος της ουτοπικής κριτικής σκέψης και ενθαρρύνει αυθορμησιακές

μορφές πολιτικού ακτιβισμού και αφετέρου μια τάση προς τον τεχνικό εργαλειώδη εξορθολογισμό, σύμφωνα με την οποία οι διανοούμενοι στρέφονται στον κόσμο των μέσων μαζικής επικοινωνίας, αναλαμβάνουν το ρόλο των “ειδικών”, των “εμπειρογνομόνων”, των “αναλυτών” ή των “συμβούλων”, υπονομεύοντας έτσι τη λειτουργία τους ως φορέων κριτικών αξιών και αιτημάτων.

Η υποχώρηση της κοινωνικής κριτικής, σύμφωνα με την εισηγήτρια, συνδέεται με την κρίση της δημόσιας σφαίρας καθώς και εκείνη των αντιπροσωπευτικών και συμμετοχικών θεσμών. Εντούτοις, το γεγονός αυτό δεν πρέπει να θεωρηθεί πως ταυτίζεται με το εξαγγελόμενο “τέλος της πολιτικής”. Αντιθέτως, η κρίση της πολιτικής εκπροσώπησης και η συναφής παρακμή του σύγχρονου δημοκρατικού κράτους ως προς ορισμένες θεμελιώδεις λειτουργίες του συνοδεύονται από αυταρχικές ή ανορθολογικές μορφές πολιτικής έκφρασης, οι οποίες αναπαράγουν την αξία της κοινωνικής συνοχής με επιθετικούς ή βίαιους τρόπους (εθνικισμοί, θρησκευτικοί φονταμενταλισμοί, ρατσισμοί, κλπ.)

Μπορεί να μην διαθέτουμε μια θεωρία των σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων η οποία είναι σε θέση να ενώσει αποτελεσματικά τη δικαιοσύνη με την εξουσία. Παρ’αυτά, στο βαθμό που εξακολουθεί να υπάρχει διάσταση ανάμεσα στα πολιτικά ιδεώδη και στις συγκεκριμένες πολιτικές, ανάμεσα στις κοινωνικές αξίες και στις υαρκτές κοινωνικές πρακτικές, το αίτημα της κριτικής θα παραμένει. Η δε πολιτική δεν μπορεί παρά να τύχει υπεράσπισης ως το μόνο πεδίο εντός του οποίου τα ανταγωνιστικά συμφέροντα και οι κοινωνικές συγκρούσεις μπορούν να διευθετηθούν ορθολογικά.

Ο γνωστός εγκληματολόγος - κοινωνιολόγος, -και λιγότερο γνωστός ως οικονομολόγος - γερμανός καθηγητής Fritz Sack (Διευθυντής του τμήματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας, Πανεπιστήμιο Αμβούργου), στην άκρως ενδιαφέρουσα και επίκαιρη εισήγησή του με τίτλο “σημειώσεις σχετικά με την πρωτοκαθεδρία της οικονομίας και κοινωνικός αποκλεισμός” (Notizen zum Primat der Ökonomie und “soziale Exklusion”), στηριζόμενος στο μοντέλο ανάλυσης του Parsons ο οποίος διακρίνει “το άτομο”, “την κοινωνία” και τον “πολιτισμό” ως τρία διαφορετικά συστήματα ανάλυσης, διαχωρίζει την κοινωνία σε τέσσερα υποσυστήματα: της πολιτικής, της οικονομίας, της πολιτιστικής ενσωμάτωσης και της κοινωνικοποίησης. Ο Sack, επιχειρώντας μια ιεράρχηση αυτών των τεσσάρων πεδίων διαπίστωσε ότι στην προ-βιομηχανική

κοινωνία επικρατούσε η αλληλεγγύη, οι συλλογικοί κανόνες και οι συλλογικές αξίες. Στη βιομηχανική κοινωνία επικρατούσε το πολιτικό σύστημα και στη μετα-βιομηχανική κοινωνία επικρατεί η κυριαρχία του οικονομικού συστήματος. Κύριο χαρακτηριστικό της σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας είναι η “παγκοσμιοποίηση” ή “διεθνοποίηση” (Globalisierung) των οικονομικών συναλλαγών, η διάλυση των εθνικών κρατών και του κράτους πρόνοιας και η υποκατάσταση του ρυθμιστικού ρόλου του κράτους από την “Αγορά”, η οποία θέλει την κοινωνία να λειτουργεί όπως η οικονομική επιχείρηση (Sack 1995).

Η οικονομική πολιτική στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες μεταλλάχθηκε από οικονομική πολιτική της ζήτησης σε οικονομική πολιτική της προσφοράς. Αυτή η οικονομία της προσφοράς καθιερώθηκε ως “Τυραννία του οικονομικά ορθού”. Ο ιμπεριαλισμός αυτής της οικονομίας στοχεύει στο να επιβάλλει τον Homo Oeconomicus ως παγκόσμια κυρίαρχη εικόνα της κοινωνίας και της ιστορίας. Για τον Sack μια ανομική κοινωνία είναι μια κοινωνία χωρίς αλληλεγγύη όπου οι συλλογικοί κανόνες κατέχουν δευτερεύουσα θέση ενώ πρωταρχική θέση κατέχουν επωφελείς ατομικοί και κοινωνικοί στόχοι, δηλαδή έχουμε μια αποσύνδεση της συλλογικής συνείδησης και επικράτηση των ατομικών συνειδήσεων.

Η διαδικασία της “ατομικοποίησης” (Individualisierung) η οποία συνδέεται με την κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική εξέλιξη των δυτικών καπιταλιστικών χωρών τα τελευταία χρόνια αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών και παρουσιάζει σήμερα μια νέα ώθηση η οποία οδηγεί στην αλλαγή της δομής και της μορφής των κοινωνικών σχέσεων και του κοινωνικού δεσμού, και αντί να αναφερόμαστε σε μια κοινωνία κινδύνου, βιωματική κοινωνία ή κοινωνία των δύο τρίτων, θα μπορούσε κανείς να αναφέρεται σύμφωνα με τον Sack σε μια “κοινωνία εξόδου”, μια κοινωνία φυγής από την κοινωνία και τους θεσμούς της. Μια κοινωνία ενεργητικής και παθητικής “απογύμνωσης”, μια κατάσταση που ο R.Castel (1995) ονομάζει “αρνητική ατομικοποίηση”. Στα πλαίσια αυτά η έννοια της εργασίας αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Όμως στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες για πρώτη φορά εκσυγχρονισμός και οικονομική ανάπτυξη καλούνται να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο, όπου ανάπτυξη και εργασία κινούνται προς αντίθετους πόλους. Το τίμημα της περισσότερης ανάπτυξης είναι η λιγότερη εργασία. Για τους άνεργους και τους νέους που μπαίνουν για πρώτη φορά στην παραγωγική διαδικασία σημαίνει ότι τους αφαιρείται όχι μόνο το δικαίωμα για

εργασία, αλλά και το δικαίωμα να ανήκουν στον “βιομηχανικό εφεδρικό στρατό”. Επομένως καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και ένταξη ή ενσωμάτωση -συνθήματα πολύ επίκαιρα σήμερα - σημαίνουν ένταξη και ενσωμάτωση στο περιθώριο (βλ. επίσης και Luhmann 1995, 1996 και Γαλάνης 1997).

Αναφερόμενος στην κρίση της πολιτικής ο Sack επισήμανε την όλο και αυξανόμενη αναποτελεσματικότητα της λειτουργίας της πολιτικής, την αναξιοπιστία της πολιτικής και των πολιτικών και τη δομική διαφορά που υπάρχει μεταξύ απαίτησης και πραγματικότητας - μεταξύ προεκλογικών υποσχέσεων και κυβερνητικής πρακτικής (βλ. επίσης και Kemper 1993).

Η Μίκα Χαρίτου - Φατούρου (Καθηγήτρια Ψυχολογίας στο Α.Π.Θ., Τμήμα Ψυχολογίας) στην εισήγησή της με τίτλο: “Συνεχιζόμενη εντός υπηρεσίας εκπαίδευση αξιωματικών της ΕΛ.ΑΣ. Καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και θετική αλληλεπίδραση αστυνομικών και πολιτών”, επισήμανε ότι αναφέρεται στο πρόγραμμα “Συνεχιζόμενη εντός Υπηρεσίας Εκπαίδευση των Σωμάτων Ασφαλείας” το οποίο πραγματοποιεί ομάδα εργασίας καθηγητών από το Νομικό Τμήμα, το Τμήμα Ψυχολογίας, το Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής και το Τμήμα Φιλολογίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης και το οποίο στηρίζεται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και τον Πρύτανη του Α.Π.Θ. Σύμφωνα με την εισηγήτρια η οποία παρουσίασε το πρόγραμμα, η εκπαίδευση έχει ως κεντρικό στόχο τη στάση του αστυνομικού απέναντι στον πολίτη. Μια στάση αξιοπιστίας και σεβασμού μια στάση που σκοπό έχει την πρόληψη και την παροχή βοήθειας προς τον πολίτη μέσα στα πλαίσια της τήρησης των νόμων του κράτους και όχι απαραίτητα την ποινικοποίησή του. Η εκπαίδευση ακολουθεί δύο κύριους θεματικούς άξονες: α) τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και β) τη συμπεριφορά προς τον πολίτη. Ο κάθε θεματικός άξονας εξετάζεται σε σχέση με τρεις διαστάσεις: α) τη θεσμική, β) την ψυχολογική και γ) την πολιτισμική διάσταση.

Το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα απευθύνεται σε αξιωματικούς της Θεσσαλονίκης, γίνεται σε σειρά σεμιναρίων συνόλου 144 ωρών για έξι μήνες και έχει πιλοτικό χαρακτήρα. Εμείς δεν έχουμε παρά να ευχηθούμε “καλή επιτυχία” στην ομάδα εργασίας και περιμένουμε τα αποτελέσματα.

Ο Γρηγόρης Καραφύλλης (Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πα-

νεπιστήμιο Ιωαννίνων, Π.Τ.Δ.Ε) στην εισήγησή του με τίτλο : “Επιπτώσεις των αποκλεισμών στο μορφωτικό επίπεδο της κοινωνίας και των πολιτών”, βασιζόμενος σε παλαιότερες μελέτες (Γαλάνης / Καραφύλλης 1993, Καραφύλλης 1994) προσέγγισε το θέμα τονίζοντας τον αποκλεισμό συμμετοχής και συναπόφασης των ατόμων ή κοινωνικών ομάδων στη δόμηση και λειτουργία της κοινωνίας και την κατάληψη των κοινωνικών θέσεων, που οδηγούν στην κοινωνική ανομία και στους παντός είδους αποκλεισμούς. Ο φυλετικός, οικονομικός, πολιτικός και πολιτιστικός αποκλεισμός εκφράζονται ως αποκλεισμός συμμετοχής και συναπόφασης, δυνατοτήτων επιλογής και εκπαίδευσης. Το παλιό αίτημα για ίσες ευκαιρίες παραμένει επίκαιρο και ανικανοποίητο. Ο πολίτης σήμερα αντιμετωπίζει ένα πλήθος από εμπόδια, που αποκλείουν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες να εξελιχθούν κοινωνικά (βλ. επίσης και Gaulejac de V., χ.χ.), δημιουργώντας έτσι δύο τύπους πολιτών με διαφορετική αντιμετώπιση και προσανατολισμό ως προς την κοινωνική δομή. Η παρεχόμενη εκπαίδευση αποτελεί την βασική αιτία, η οποία όμως δεν δικαιολογεί τον εφησυχασμό και την ατομική αποενοχοποίηση (βλ. επίσης και Χρυσάκης, 1996). Οι αρνητικές επιπτώσεις του κοινωνικού αποκλεισμού καταγράφονται: η μη αξιοποίηση όλου του ανθρώπινου δυναμικού της κοινωνίας, η διατάραξη της ομαλής κοινωνικής συμβίωσης και η μειονεκτικότητα και περιθωριοποίηση των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων. Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός συνιστά την εκμετάλλευση των αδυνάτων από τους ισχυρούς και τη μείωση ενός μέρους της κοινωνίας. Τα αίτια του γεγονότος αυτού θα πρέπει να αναζητηθούν στις δομές και τις μορφές της εξουσίας, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την έννοια της εξουσίας.

Ο Νίκος Κ. Κουλούρης (Ειδικός Μεταπτυχιακός Υπότροφος Εγκληματολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών) ανέπτυξε το θέμα: “Παρέμβαση και αποστασιοποίηση : Δύο πολιτικές έρευνας σε μια ελληνική φυλακή”. Ο εισηγητής “εξασφάλισε δικαίωμα εισόδου στο θέμα” αναφερόμενος στο ζήτημα των κανόνων που διέπουν το πολιτικό παιχνίδι του κοινωνικού ανταγωνισμού και της νομιμοποίησης όλων όσων επιθυμούν μερίδιο συμμετοχής σ’ αυτό.

Διατύπωσε, ακόμη τις επιφυλάξεις του σχετικά με την έννοια “κοινωνικός αποκλεισμός” διότι χρησιμοποιείται με άστοχο, καταχρηστικό και πολιτικώς ύποπτο τρόπο και περιέχει την αντίφαση ότι το περιλαμβάνον (το ανταγωνιστικό κοινωνικό γίγνεσθαι που χαρακτηρίζεται από σύ-

γκρουση αξιών και συμφερόντων και συνίσταται σε ανισότητα ευκαιριών, δυνατοτήτων και ικανοτήτων) να αποκλείει το περιλαμβανόμενο!

“Προχωρώντας στο διάδρομο” κατέθεσε στοιχεία της περιόδου 1985-1993 για την αντιφατική έως ανύπαρκτη πολιτική του ελληνικού Υπουργείου Δικαιοσύνης στον τομέα της εν γένει παρουσίας και του ρόλου της επιστημονικής κοινότητας στις φυλακές με έμφαση στην επικοινωνία ερευνητών, εκπαιδευόμενων και εθελοντών με τους κρατούμενους.

Στη συνέχεια, επικαλέστηκε έρευνα του Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (“Δικαστική φυλακή Κομοτηνής: Χώρος απόρριψης ή κοινωνικός χώρος;”, επιστ. υπευθ: καθηγ. Γιάννης Πανούσης, ερευνητές: Σοφία Βιδάλη, Διδάκτωρ Νομικής και Νίκος Κουλούρης) παρουσιάζοντάς την ως πολιτική πράξη. Επιχείρησε να αναδείξει δύο διαμετρικά αντίθετες μεθόδους προσέγγισης του ερευνηθέντος πλαισίου (από την ενεργητική προσπάθεια συγκέντρωσης υλικού στην παθητική αναμονή της ανταπόκρισης των πηγών πληροφόρησης) και απέδωσε την “αλλαγή πλεύσης” των ερευνητών στην “επιφανειακή και κατ’ εξοχήν διεκπεραιωτική” επαφή τους με το πλαίσιο της έρευνας, η οποία επιβλήθηκε από τους υπηρεσιακούς παράγοντες της φυλακής σε κλίμα διαμορφωμένο από τις αντιφατικές επιλογές των πολιτικών προϊσταμένων τους. Έτσι, το ενδιαφέρον των “ωθούντων και ωθουμένων σε αναζήτηση θέσης” που έγιναν “εξωθούμενοι και εξωθούμενοι σε αναζήτηση εξόδου” στράφηκε στην εξ αποστάσεως αναζήτηση τόπων έντασης ή ομαλής συμβίωσης εντός και εκτός φυλακής.

“Εξερχόμενοι”, είπε, οι ερευνητές τόνισαν ότι εφόσον ο “σωφρονιστικός” μηχανισμός παραμένει αμετακίνητος στη νοοτροπία που εκφράζει, μπορεί να μην έχει τίποτα νεότερο να προσφέρει, μπορεί όμως να περιμένει από αυτούς να γίνουν ακόμα πιο “ενοχλητικοί”.

Στην εισήγηση της Κατερίνας Αγγελοπούλου (Υποψήφιας Διδάκτορος Εγκληματολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών) με θέμα: “Ρατσισμός Ωρα Μηδέν (παρά τέταρτο;)” παρουσιάστηκαν οι ανησυχητικές αυξητικές τάσεις της ξеноφοβίας και του φυλετισμού στην Ευρώπη σύμφωνα με: α) τις πρόσφατες σχετικές έρευνες και β) τα καταγραμμένα περιστατικά ρατσιστικής βίας. Ο Theo van Boven, μέλος της Επιτροπής για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων και του ρατσισμού κρούει τον κώδωνα κινδύνου λέγοντας ότι “...στην Ευρώπη, αυτή την στιγμή, απειλούνται οι αρμονικές και ειρηνικές φυλετικές σχέσεις περισσότερο από ό,τι σε κάθε άλλη περίοδο από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Εκατομμύρια

μεταναστών εργατών, προσφύγων και μέλη άλλων εθνικών μειονοτήτων ζουνως πολίτες δεύτερης κατηγορίας”. Ωστόσο, αυτή η “λογική του πανικού” είναι δυσεξήγητη, καθώς το ποσοστό των μη Ευρωπαίων αλλοδαπών αποτελεί μόνο το 1,5% σε μια Ευρώπη των 343 εκατομμυρίων κατοίκων. Στην σκιαγραφούμενη κατάσταση επιδρούν επιβαρυντικά δύο βασικοί παράγοντες: α) η όξυνση της οικονομικής κρίσης, που οδηγεί στην περιθωριοποίηση ολοένα και περισσότερα κοινωνικά στρώματα, σε συνδυασμό με την κατάργηση των κοινωνικών κατακτήσεων και β) η συνθήκη Σέγκεν, η οποία, ρυθμίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ των χωρών - μελών, αλλά, προβλέπει ως αντιστάθμισμα την αυστηροποίηση της εισόδου των αλλοδαπών στα εξωτερικά σύνορα που καθίστανται πλέον κοινά: “(έ)να νέο προστατευτικό τείχος χωρίς συρματοπλέγματα, ναρκοπέδια, φυλάκια και τάφρους, αλλά το ίδιο αποτελεσματικό και πολύ πιο θανατηφόρο, ορθώνεται γύρω από το φρούριο Ευρώπη”. Γίνεται, επομένως, φανερό ότι η πολυπόθητη κατάργηση των συνόρων συνοδεύεται από την κατάργηση της ισότητας των πολιτών ανάλογα με την χώρα προέλευσης και, κατ’ επέκταση, από την επιβολή περισσότερων περιορισμών στην ελευθερία κίνησης των ανθρώπων από ποτέ (βλ. επίσης και *Le monde diplomatique*, τεύχος 6, 1995 όπου υπάρχουν ενδιαφέρουσες αναλύσεις και αρκετά στοιχεία για τον ρατσισμό και την μάστιγα του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη).

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και κατατοπιστική ήταν η εισήγηση του γερμανού καθηγητή Wolfgang Deichsel (Dresden) με θέμα :” Η απομάγευση του πολιτικού - συμμετοχή του πολίτη στην κοινωνική αναμόρφωση από μια συγκεκριμένη σε μια αόριστη κοινωνία στην ανατολική Γερμανία” (Die Entzauberung des Politischen - Bürgerbeteiligung an der Politik im sozialen Umbruch von einer eindeutigen zu einer unbestimmten Gesellschaft in Deutschland). Σχετικά με την μετεξέλιξη (αναμόρφωση - Transformation) από μια συγκεκριμένη σε μια αόριστη κοινωνική οργάνωση στην ανατολική Γερμανία ο εισηγητής επισήμανε: 1) Η γερμανική επανένωση μπορεί να θεωρηθεί ως μια διαδικασία όπου ένα μικρό μέρος της κοινωνίας έχει εκσυγχρονιστεί, ενώ η πλειοψηφία της κοινωνίας χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακή και στάσιμη. Μια κοινωνία κλειστή με μονολιθικά κόμματα και γραφειοκρατικό σχεδιασμό, ξαφνικά επιδιώκει να κάνει το “άλμα” για το “άλλο σύγχρονο” των κοινωνικών δομικών διαδικασιών διαφοροποίησης, των ατομικοποιήσεων, των ανασφαλειών για απώλεια του κοινωνικού status και των οικολογικών κρίσεων, που απει-

λούν τις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, τον εκσυγχρονισμό, τη συζήτηση για τα όρια του κράτους πρόνοιας και τις συζητήσεις σχετικά με το “μοντέρνο” και το “μεταμοντέρνο” και τον πλουραλισμό των τρόπων ζωής χωρίς ωστόσο να περάσει από το “ενδιάμεσο στάδιο” του μοντέρνου της αστικής και του κράτους πρόνοιας κοινωνίας, αποτελεί παρακινδυνευμένο εγχείρημα. 2) Τα κινήματα των πολιτών στην πρώην ανατολική Γερμανία, η ουσιαστική δύναμη της πολιτικής αναμόρφωσης όπου τα ίδια πέρασαν φάσεις αναμόρφωσης εξ αιτίας ενδογενών και εξωγενών παραγόντων απέτυχαν στους στόχους τους δηλαδή να κάνουν πραγματικότητα μια δημοκρατία της βάσης, να γίνει μεταρρύθμιση στο σοσιαλιστικό σύστημα ή τουλάχιστον να έχουν ουσιαστική επιρροή στην πολιτική εξέλιξη της Γερμανίας. 3) Με πολύ γρήγορους ρυθμούς οι θεσμοί της παλιάς Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας μεταφέρθηκαν στην πρώην ανατολική Γερμανία γεγονός που δημιούργησε προβλήματα νομιμοποίησης και αποδοχής. Σε μια πολιτική δημοκρατία δεν ανήκει μόνο μια ικανά λειτουργική θεσμική δομή αλλά και μια συγκεκριμένη πολιτική κουλτούρα. 4) Μαρασμός της πολιτικής (Politikverdrossenheit) και λαϊκιστικές εκλογικές επιτυχίες, ανεργία και “νέα φτώχεια”, εθνοκεντρισμός και ανομία (ανυπαρξία κανόνων) φθάνουν σε διαστάσεις που δείχνουν με σαφήνεια την άλλη πλευρά του εκσυγχρονισμού. 5) Η κατάρρευση του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού συστήματος, η αλλαγή των συνθηκών ζωής μετά την αλλαγή και ο διαχωρισμός σε νικητές και ηττημένους έχουν επηρεάσει την πολιτική ενεργοποίηση των πολιτών στην ανατολική Γερμανία.

Σχετικά με τις πολιτικές στάσεις και συμπεριφορές των πολιτών μετά την αλλαγή διαπιστώνεται ότι:

1) Οι διανοούμενοι στην ανατολική Γερμανία ανεξάρτητα από τις πολιτικές τους πεποιθήσεις εκφράζουν έντονα τη ανησυχία τους για την πορεία των πραγμάτων (αδράνεια και κούραση των υπηρεσιών, τάσεις ιδιωτευσής και ατομικοποίησης, έλλειμμα συλλογικότητας και ευθύνης, ηθική επιλεκτικότητα του μεταμοντερνισμού), και θέτουν έντονα το ερώτημα αν όλα αυτά τα φαινόμενα είναι υπεύθυνα για την κριτική που ασκείται στα πολιτικά κόμματα, για την κακή σχέση μεταξύ πολιτών και πολιτικών εκπροσώπων (μαρασμός ή κρίση της πολιτικής) για αλλαγές στην πολιτική χειραφέτηση και προεκλογική συμπεριφορά για το λευκό, την αποχή, την διαμαρτυρία ή την αλλαγή κόμματος, ή όλα αυτά οφείλονται στην

αδυναμία της πολιτικής τάξης να τα ταξινομήσει και να τα οριοθετήσει σε έναν κόσμο που όλο και πιο δύσκολος γίνεται.

2) Η ιδέα της κοινωνίας των πολιτών με τη συμμετοχή και υπευθυνότητα των πολιτών ιδιαίτερα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο κερδίζει συνεχώς έδαφος.

3) Η συνεχής αυξανόμενη απαίτηση για αποτελεσματική συμμετοχή των πολιτών οδηγεί σε νέα μοντέλα συμμετοχής όπως “στρογγυλά τραπέζια”, κοινοβούλιο νέων, έκθεση πολιτών, κ.λπ.

4) Τόσο στην ανατολική όσο και στην δυτική Γερμανία, το ενδιαφέρον για την πολιτική και τις πολιτικές υποθέσεις κυμαίνεται σύμφωνα με διάφορες έρευνες στο ίδιο επίπεδο, ενώ η δυσαρέσκεια προς το κράτος σχετικά με τη διασφάλιση της δικαιοσύνης και της πρόνοιας είναι ιδιαίτερα υψηλή στην ανατολική Γερμανία.

5) Η ιεραρχική αξιολόγηση των πολιτικών θεμάτων είναι διαφορετική στα δύο τμήματα της Γερμανίας. Η ανεργία είναι βασικό θέμα στην δυτ. Γερμανία, στην ανατολική Γερμανία είναι ιδιαίτερα βασικό. Η εγκληματικότητα και η εσωτερική ασφάλεια εμφανίζουν υψηλότερο βαθμό προτεραιότητας στην ανατολική Γερμανία, ενώ στην δυτική Γερμανία υψηλότερο βαθμό προτεραιότητας εμφανίζει το θέμα των ξένων και των προσφύγων καθώς και η προστασία του περιβάλλοντος. Η αναμόρφωση ή η κατάργηση του κράτους πρόνοιας βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα και στα δύο τμήματα της Γερμανίας.

Σχετικά με τον μετασχηματισμό της πολιτικής συμμετοχής της νεολαίας της ανατολικής και δυτικής Γερμανίας όπως προκύπτει από διάφορες εμπειρικές έρευνες και δημοσκοπήσεις (βλ. π.χ. Schmidtchen, 1997) διαπιστώνεται ότι:

1) Οι προσανατολισμοί και οι στόχοι της νεολαίας είναι οι ίδιοι τόσο στην ανατολική όσο και στην δυτική Γερμανία. Ο στόχος να “ενεργοποιηθώ πολιτικά” καταλαμβάνει τη προτελευταία θέση και στα δύο τμήματα της Γερμανίας.

2) Οι μορφές πολιτικής συμμετοχής παρουσιάζουν μια πολυδιάστατη εικόνα και στα δύο τμήματα της Γερμανίας με θέματα όπως: σχέση προς το κράτος - κυβέρνηση, η (μη) συμμετοχή στις εκλογές, αίτια της αποχής, δυνατότητες πολιτικής παρέμβασης και επιρροής, συμμετοχή σε νόμιμες ή μη νόμιμες διαδηλώσεις κ.λπ. 3) Η εμπιστοσύνη των νέων της Γερμανίας, (ανατολικής και δυτικής) ελάχιστα εμπιστεύονται τα κεντρικά όργανα των πολιτικών αποφάσεων δηλ. τα πολιτικά κόμματα και την κυ-

βέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. 4) Η νεολαία της ανατολικής Γερμανίας δεν έχει εμπειρία με μη παραδοσιακές μορφές συμμετοχής, από την άλλη πλευρά όμως διαθέτει την μοναδική εμπειρία ενός φιλειθρηνικού κινήματος διαμαρτυρίας που οδήγησε στην αλλαγή της πολιτικής κατάστασης στην ανατολική Γερμανία. 5) Το ενδιαφέρον της νεολαίας για συμμετοχή δείχνει ότι υιοθετεί σε μεγάλο βαθμό τόσο παραδοσιακές (εκλογές) όσο και μη παραδοσιακές (διαδηλώσεις, εξωκοινοβουλευτική αντιπολίτευση) μορφές συμμετοχής. Εξ αιτίας της προηγούμενης πολιτικής κατάστασης στην ανατολική Γερμανία οι μη παραδοσιακές μορφές συμμετοχής εμφανίζουν μεγαλύτερη ελκυστικότητα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ να δούμε και ορισμένα σχετικά στοιχεία για την ελληνική νεολαία. Σύμφωνα με μια δημοσκόπηση της “Μέτρον Ανάλυσης” που έγινε τον Ιούνιο 1997 με δείγμα 1652 πολιτών ηλικίας 16-29 ετών προκύπτει ότι: 1) Σχετικά με τα μεγαλύτερα προσωπικά προβλήματα είναι η οικονομία και ακολουθούν η ανεργία, η επαγγελματική αποκατάσταση, οι σπουδές - εκπαίδευση και οι σχέσεις με τους γονείς. 2) Όσον αφορά τα μεγαλύτερα προβλήματα της χώρας θεωρεί κατά σειρά: την ανεργία, την οικονομία, τα εθνικά - εξωτερική πολιτική, την ανεπάρκεια των κομμάτων και των πολιτικών και τέλος τα ναρκωτικά. 3) Η σημερινή ελληνική νεολαία ως σημαντικότερες αξίες θεωρεί: την οικολογία, πολύ υψηλά ποσοστά (91,8%), για να ακολουθήσουν η παραγωγικότητα (90,0%), η Ευρωπαϊκή Ένωση, (68,6%), ο Σοσιαλισμός (51,9%), η Δεξιά (37,0%) και η Αριστερά (31,2%). 4) Οι κυριότερες λέξεις που συγκινούν την νεολαία είναι η διαδήλωση (57,8%), η απεργία (46,8%) και η κατάληψη (28,8%), δηλαδή λέξεις που σχετίζονται με μη παραδοσιακές μορφές πολιτικής συμμετοχής, αυτές οι μορφές πολιτικής συμμετοχής έχουν ιστορική παράδοση στην Ελλάδα. 5) Η κριτική των νέων προς τα κόμματα παρουσιάζει την εξής εικόνα: το 34,0% πιστεύει ότι κανένα κόμμα δεν βρίσκεται κοντά στις ιδέες του, το 32,2% πιστεύει ότι κανένα κόμμα δεν έχει ικανό αρχηγό, το 41,3% απαντά ότι δεν μπορεί να εμπιστευθεί κανένα κόμμα για να κυβερνήσει τη χώρα, και το 42,6% πιστεύει ότι κανένα κόμμα δεν εκφράζει τα συμφέροντα του. 6) Σχετικά με τα σημαντικότερα προσωπικά και πολιτικά δικαιώματα θεωρούν κατά σειρά ποσοστών το δικαίωμα στην εργασία για να ακολουθήσουν: Το δικαίωμα των σπουδών, της ψήφου, της απεργίας, της ελευθερίας του τύπου, το δικαίωμα να ταξιδεύεις ελεύθερα, το δικαίωμα στη σεξουαλική ελευθερία και το δικαίωμα στη διασκέδαση. 7) Σχετικά με το ρατσισμό και την ξενοφοβία διαπι-

στάνεται ότι το 50,5% θα μπορούσε να είχε φίλο έναν Αλβανό, το 53,4% έναν ναρκομανή, το 60,0% ένα φορέα του AIDS, το 78,2% έναν μαύρο και το 83,1% ένα Γάλλο (Τζανάκης 1997).

Ο Ευθύμης Παπαδημητρίου (Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φ.Π.Ψ.) ανέπτυξε το θέμα : “Σημαίνει το “τέλος” της πολιτικής την κατάργηση των πολιτών;”

Ο ομιλητής αναφέρθηκε αρχικά στις ιδιαιτερότητες της κρίσης του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα και επιχείρησε μια πρώτη σκιαγράφηση των αιτίων της. Η κρίση της πολιτικής αντιπροσώπευσης αποδίδεται στην έλλειψη ενός πειστικού πολιτικού λόγου γύρω από το οποίο να οργανώνεται η συναίνεση των λαϊκών μαζών, ενώ ο βαθμιαίος μαρασμός των θεσμών συμμετοχής των πολιτών επιτείνεται από την κυρίαρχη τεχνοκρατική «ζαργκόν» και την μετάθεση της λήψης των αποφάσεων σε αόρατα κέντρα που οργανώνουν τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα, ενισχύοντας την διάχυτη άποψη για την αθέμιτη διαπλοκή πολιτικής και οικονομίας. Την σύγχυση στις νέες συνθήκες διεθνοποίησης του κεφαλαίου, επιτείνει η αίσθηση ότι η εθνική κρατική εξουσία υποχωρεί μπροστά σε μια υπερεθνική εξουσία που αρνείται να υποβάλει τον εαυτό της σε θεσμικά κατοχυρωμένους περιορισμούς και θεσμικούς ελέγχους.

Η υπέρβαση της παρούσας κατάστασης που χαρακτηρίζεται από την υποχώρηση της πολιτικής και των δημοκρατικών αντιπροσωπευτικών θεσμών υποστηρίζεται ότι μπορεί να επιτευχθεί με την ενίσχυση της δημοκρατικής ευρωπαϊκής κουλτούρας και των θεσμών συμμετοχής και αλληλεγγύης. Η ανάκτηση των πολιτών και η νέα ταυτότητα της Ευρώπης θα πρέπει ίσως να αναζητηθεί στην διερεύνηση του ορίζοντα των νοημάτων και των συλλογικών οραμάτων, πέρα από την εργαλειολογικότητα των οικονομικών υπολογισμών, στην κατεύθυνση ενός άλλου πολιτισμού που θα σέβεται τον άνθρωπο και την φύση και δεν θα υποθηκεύει το μέλλον του πλανήτη στο όνομα κοντόφθαλμων χρηματιστικών σκοπιμοτήτων.

Στη συνέχεια ο Διονύσης Γ. Δρόσος (Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φ.Π.Ψ.) στην εισήγησή του με τίτλο: “Κράτος και δικαιώματα των πολιτών στο νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα” τόνισε: Στο πλαίσιο της αστικής κοινωνίας, οι ελευθερίες των ατόμων είναι αδιαχώρητες από πλέγματα δικαιωμάτων, τα οποία ορίζουν την πλήρη πολιτική προσωπικότητα [citizenship, citoyenneté, Bürgerschaft] των μελών της. Τα δικαιώματα αυτά κατατάσσονται συνήθως σε τρεις κατη-

γορίες: πολιτειακά δικαιώματα (civil rights), πολιτικά δικαιώματα και κοινωνικά δικαιώματα. Η υπόθεση που κατατίθεται στην εισήγηση αυτή κείμενο ότι, ο νεοφιλελευθερισμός προσβάλλοντας τα λεγόμενα “κοινωνικά” δικαιώματα και την εν γένει δημόσια μέριμνα για την αναπαραγωγή της κοινωνίας, συρρικνώνει την *ολότητα* των δικαιωμάτων πλην των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Τα μεν πολιτικά δικαιώματα τείνουν να επανασυνδεθούν με την ιδιοκτησία και έτσι να καταργηθούν ως απροϋπόθετο δικαίωμα του κάθε μέλους της κοινωνίας. Έτσι ακόμα και τα δικαιώματα που αφορούν στις ατομικές ελευθερίες -πλην της ελευθερίας της ιδιοκτησίας- τείνουν να μείνουν χωρίς το προστατευτικό πλέγμα που διαμεσολαβεί και ελέγχει τόσο την αγορά όσο και τη σφαίρα της πολιτικής διοίκησης. Αποτέλεσμα αυτής της τάσης είναι η ουσιαστική εκκένωση της έννοιας του *πολίτη* από κάθε άλλο περιεχόμενο πέραν εκείνου του ιδιοκτήτη ανταλλακτικών αξιών. Γεγονός που παραδίδει την πλειονότητα των μελών της κοινωνίας όχι μόνον στην αγοραία *επιλογή*, αλλά κυρίως στην *αυθαιρεσία του κράτους*, ο μετριασμός -αν όχι η εξάλειψη- της οποίας, αποτέλεσε εξ αρχής το ισχυρό άλλοθι της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας.

Η εισηγήτρια Αλεξάνδρα Παύλου (Δικηγόρος, Εγκληματολόγος, Μέλος του Δ.Σ. της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα) στην εισήγησή της “Ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων και ειδικότερα της Διεθνούς Αμνηστίας στην κοινωνία των πολιτών” επεσήμανε ότι: Ο πολίτης παραμένει ελάχιστα ικανοποιημένος από την συμμετοχή του στην άσκηση εξουσίας μέσα από τις παραδοσιακές δομές της. Από την άλλη πλευρά οι μη κυβερνητικές Οργανώσεις αποτελούν σημαντική διέξοδο για τον πολίτη που θέλει να παρέμβει, και να επηρεάσει τα κέντρα λήψεως αποφάσεων προκειμένου να προωθήσει συγκεκριμένα ζητήματα.

Αξίζει να σημειωθεί αφενός η παθητική στάση των πολιτών απέναντι στα πολιτικά κόμματα και το συνδικαλιστικό κίνημα και αφετέρου η αύξηση του δυναμικού των μη κυβερνητικών Οργανώσεων. Η αύξηση αυτή δικαιολογείται απόλυτα, αφού οι μη κυβερνητικές οργανώσεις πέρα από την προσπάθεια επίτευξης συγκεκριμένων στόχων, εκπαιδεύουν και αφυπνίζουν τον πολίτη, κυρίως δε του προσφέρουν τη δυνατότητα να δράσει.

Η δράση “κοινών” ανθρώπων σε όλον τον κόσμο αποτελεί άλλωστε και την κινητήρια δύναμη της Διεθνούς Αμνηστίας. Παρακολουθώντας κανείς την πορεία της οργάνωσης από την ίδρυσή της μέχρι τις μέρες μας, εύκολα αντιλαμβάνεται και την “εξελικτική πορεία” των παραβιάσεων

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα στο χρόνο. Ατομικές παραβιάσεις δίνουν πλέον τη θέση τους στις μαζικές παραβιάσεις και η σύγχρονη τεχνολογία έχει να επιδείξει απίστευτη εξέλιξη των οργάνων βασανισμού.

Οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνεχώς διευρύνονται, εξελίσσονται, μεταλλάσσονται.

Η παρέμβαση και η αντίδραση του πολίτη αποτελούν το μοναδικό μέσο άμυνας.

Στην τελευταία θεματική ενότητα της διημερίδας, “πολιτική και πολιτικοί”, η Astrid Schütz (Διδάκτωρ Ψυχολογίας, Επιστημονική Συνεργάτης Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Bamberg της Γερμανίας) παρουσίασε το θέμα “Πολιτική ή αυτοπαρουσίαση; Ανάλυση από εμφανίσεις των πολιτικών” (Politik oder Selbstdarstellung? Analyse von Politikauftritten).

Η εισηγήτρια στηριζόμενη σε προηγούμενες θεωρητικές και εμπειρικές εργασίες της (βλ. π.χ. Schütz, 1990, 1992, 1994, Leux, Lothar / Schütz Astrid 1996) ανέλυσε και παρουσίασε τις κυριότερες μορφές - τακτικές αυτοπαρουσίασης των πολιτικών. Διέκρινε τρεις στρατηγικές αυτοπαρουσίασης:

1) *Την επιθετική (offensive) αυτοπαρουσίαση* η οποία χαρακτηρίζεται από τις εξής τακτικές: α) κριτική στην ερώτηση ή κριτική προς εκείνον που ρωτάει, β) άμεση ή έμμεση άρνηση απάντησης, γ) καθορίζει ο ίδιος το θέμα συζήτησης, δ) παραμένει σταθερός στην άποψή του και ε) άμεση ή έμμεση μείωση του αντιπάλου.

2) *Την αμυντική (defensive) αυτοπαρουσίαση* με κύρια χαρακτηριστικά παρουσίασης: α) το ψέμα, β) την παρερμηνεία, γ) την άρνηση ευθύνης, δ) την οριζόντια σύγκριση, ε) την κάθετη σύγκριση, στ) τις δικαιολογίες και ζ) την μείωση της ευθύνης. 3) *Την συγκεκριμένη (assertive) αυτοπαρουσίαση* από την οποία μπορεί κανείς να έχει οφέλη και πλεονεκτήματα. Αυτή η στρατηγική χαρακτηρίζεται: α) αξίες και ηθική προβάλλονται ως επιχειρήματα, β) παρουσιάζει τον εαυτό του ως εκπρόσωπο των πολιτών, γ) παρουσιάζεται ως αρμόδιος (ειδικός) και δ) παρουσιάζει τις σχέσεις του με διάσημους τρίτους.

Στη συνέχεια ο Απόστολος Παπαϊωάννου (Αναπληρωτής Καθηγητής Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών) ανέπτυξε το θέμα: “Ο περιορισμός των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων ως αποτέλεσμα της αμφισβητούμενης εγκυρότητας των πολιτικών θεσμών κατά την περίοδο της λεγόμενης μεταπολίτευσης (1974- 1996)”.

Τέλος πριν την τελική συζήτηση και το κλείσιμο της διημερίδας η Ελένη Κύργιου - Σιάνου (Λέκτορας Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών) αναφέρθηκε στο θέμα : “Διαχείριση της κρατικής εξουσίας, ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού και πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα σήμερα”.

Η εισήγησή της χωρίζεται σε τρία μέρη.

Στο πρώτο διατυπώνεται η βασική υπόθεση πως η διαχείριση της κρατικής εξουσίας διέρχεται σήμερα στην Ελλάδα μία μείζονος σημασίας φάση μετασχηματισμού, εξαιτίας της οποίας ανατρέπεται η ισχύουσα μετά τη δικτατορία πολιτική πραγματικότητα, αλλάζει ο τρόπος διαχείρισης της κρατικής εξουσίας από τα πολιτικά κόμματα, αλλά και η στάση των πολιτών έναντι αυτών. Έκφραση αυτής της αλλαγής είναι η αδιαφορία και η αποστασιοποίηση των πολιτών από την πολιτική. Στο δεύτερο υποστηρίζεται πως ο μετασχηματισμός αυτός, που ερμηνεύεται συνήθως ως έκφραση της πολιτικής κρίσης, είναι απόρροια ενός σύνθετου πλέγματος παραγόντων, συνδεδεμένων με την ανατροπή των ευρύτερων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων. Από αυτούς θεμελιώδη σημασία έχει η επικράτηση των αρχών του φιλελευθερισμού και συνακόλουθα η μονεταριστική διαχείριση της οικονομικής κρίσης, η συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας και η υποταγή των μηχανισμών του κράτους στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς. Στο τρίτο μέρος συνάγεται το συμπέρασμα πως οι παράγοντες αυτοί επιβάλλουν, στο όνομα του εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης, τον εξορθολογισμό της λειτουργίας των κομμάτων και τη διαχείριση της κρατικής εξουσίας με τεχνοκρατικό πνεύμα, το οποίο αποϊδεολογικοποιεί τον πολιτικό λόγο και εκφυλίζει τη συνδεδεμένη με την αστική δημοκρατία ιδιότητα του πολίτη. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι αναπόφευκτη συνέπεια η αδιαφορία για την πολιτική, αλλά και αναγκαία η επανεξέταση των όρων διαχείρισης της κρατικής εξουσίας.

Κλείνοντας αυτό το “σημείωμα επισημάνσεων” θα ήθελα να τονίσω ότι οι εργασίες της διημερίδας τελείωσαν με “επιτυχία” αφού πέρα από τις εμπεριστατωμένες εισηγήσεις των ομιλητών, τον έντονο προβληματισμό, τον γόνιμο διάλογο, έγινε ιδιαίτερα εμφανής και ο διεπιστημονικός της χαρακτήρας. “Γκρεμίστηκαν” έτσι “τα τείχη” και οι προκαταλήψεις μεταξύ διαφόρων επιστημονικών κλάδων και προωθήθηκε η συνεργασία στη δράση από διαφορετικούς δρόμους, διαφορετικές αφετηρίες και διαφορετικές εμπειρίες (Ελλάδα - Γερμανία), τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

Η πολιτική κοινωνικοποίηση είναι ένα θέμα που αφορά όχι μόνο τα πολιτικά κόμματα αλλά ολόκληρη την κοινωνία και σχετίζεται με τον πολιτισμό και την ευρύτερη παιδεία των μελών μιας κοινωνίας. Υπό αυτήν την έννοια το Πανεπιστήμιο γενικά, αλλά και τα Παιδαγωγικά Τμήματα ιδιαίτερα, δεν μπορούν και δεν πρέπει να μένουν έξω απ' αυτές τις διαδικασίες χειραφέτησης των πολιτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Boguntke Thomas (1996), "Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield", in : *European Journal of Political Research* 29, pp. 319-344.
- Castel Robert (1995), *Les metamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*, Fayard.
- Γαλάνης Γιώργος Νικ. (1993), "Πολιτικά σκάνδαλα: Επισημάνσεις", *Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογίας και Δικαστικής Ψυχιατρικής, Τμήματος Νομικής, Πανεπιστημίου Θράκης*, τ/χ. 7, σσ. 17 - 38
- Γαλάνης Γιώργος Νικ. (1997), "Εθνικές μεταναστευτικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός", *Ανακοίνωση στο World Association Education Research (WAER) 12th International Congress "Education of ethnic minorities, unity and diversity"*, Ρέθυμνο Κρήτης 9-12 Μαΐου (βλ. Book of Abstracts, p. 63, υπό δημοσίευση)
- Γαλάνης Γιώργος / Καραφύλλης Γρηγόριος (1993), "Ο κοινωνικός αποκλεισμός. Γενικό διάγραμμα του προβλήματος και επιγραμματικές αναιρετικές προτάσεις", *Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογίας και Δικαστικής Ψυχιατρικής, Τμήματος Νομικής, Πανεπιστημίου Θράκης*, τ/χ. 6, σσ. 31-34
- Gaulejac Vincent de (χ.χ), *Η ταξική νεύρωση. Κοινωνική διαδρομή και συγκρούσεις ταυτότητας*. Πρόλογος του Max Pagès. Μετάφραση : Απόστολος Βερβερίδης. Επιμέλεια: Κλήμης Ναυρίδης. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Greiffenhagen Martin und Sylvia (1993), *Ein schwieriges Vaterland. Zur politischen Kultur im vereinigten Deutschland*, München - Leipzig, S. 174-188.
- Καραφύλλης Γρηγόρης (1994), "Παιδεία και κοινωνικοί αποκλεισμοί: Ο ρόλος του μορφωτικού επιπέδου στην κοινωνική διαστρωμάτωση και στον τύπο των πολιτών". *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τ.δ', τ/χ. 15, σσ. 125 -141.
- Kemper Peter (1993), *Opfer der Macht, Müssen Politiker erlich sein?* Insel Verlag, Frankfurt am Main - Leipzig.
- Laux Lothar / Schütz, Astrid (1996), "Wir die wir gut sind". *Die Selbstdarstellung von Politikern zwischen Glorifizierung und Glaubwürdigkeit*.

- Deutscher Taschenbuch Verlag, München.
- Le monde diplomatique (1995), *Αφιερώματα. Η μάστιγα του κοινωνικού αποκλεισμού*. Ελληνική έκδοση του Maniere de voir, τχ. 6.
- Luhmann Niklas (1995), “Jenseits von Barbarei”. In: *Gesellschaftsstruktur und Semantik. Studien zur Wissenssoziologie der modernen Gesellschaft*. Band 4. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main, S. 138 - 150.
- Luhmann Niklas (1996), “Jenseits von Barbarei”. In: *Modernität und Barbarei. Soziologische Zeitdiagnose am Ende des 20 Jahrhunderts*, hrsg. v. M. Miller und H. - G. Soeffner. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, S. 219 -230.
- Sack Fritz (1995), “Umbruch und Kriminalität” (υπό δημοσίευση στο: K. Sessar / F. Irk).
- Schmidtchen Gerhard (1997): *Wie weit ist der Weg nach Deutschland? Sozialpsychologie der postsozialistischen Welt*, Orladen.
- Schütz Astrid (1990), “ Leugnen, Umdeuten, Verantwortung ablehnen und andere defensive Taktiken in politischen Skandalen”. In: *Politische Psychologie Aktuell* 1+2. S. 35 - 55.
- Schütz Astrid (1992), *Selbstdarstellung von Politikern. Analyse von Wahlkampfauftritten*. Weinheim.
- Schütz Astrid (1994), Politik oder Selbstdarstellung? Beispiele von Politikauftritten. In: Jäckel, Michael / Peter Winterhoff - Spurr, Politik und Medien: Analysen zur Entwicklung der politischen Kommunikation. Berlin.
- Τζανάκης Στέφανος (1997), “ Μια αισιόδοξη νεολαία με νέες αξίες”, *Τα Νέα* 22 Οκτωβρίου, σελ. 14 - 15.
- Χρυσάκης Μανώλης (1996), Κοινωνικός Αποκλεισμός και εκπαιδευτικές ανισότητες” στο: *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων, πολιτικής. Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα. Τόμος Α', σσ. 83 - 135.